

GLOBALASHUV SHAROITIDA XALQARO SUG'URTA BOZORINING O'RNI**Boqulova Shahzoda**

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Moliya va Buxgalteriya hisobi fakulteti,
2-bosqich talabasi Shaxzodaboboqulova1@gmail.com*

Annotatsiya: *Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning chuqurlashuvi, davlat mulkining xususiyashtirilishi, tadbirkorlik faoliyatining barqaror sur'atlarda rivojlanishi ishlab chiqarish faoliyati va fuqarolarning manfaatlari bilan bog'liq zararlarning qoplanishida sug'urtalashga bo'lgan talabning oshib borishidan, sug'urtalash sohasi munosabatlariga yangi sug'urta obyektlari va subyektlari jalb etilishi orqali bo'sh mablag'larni investitsiyaga jalb etgan holda daromadlar ko'paytirilishidan dalolat beradi. Jahon iqtisodiyoti va global moliya tizimining uzluksiz rivojlanishi sharoitida sug'urta tizimi va uning asosiy komponenti, sug'urta bozorining ahamiyati ortib bormoqda. Birinchidan, jahon amaliyotida sug'urta tizimi ma'lum bir fondlarni shakllantirish va xo'jalik yurituvchi subyektlarning mablag'arini qayta taqsimlash munosabatlari orqali iqtisodiyotda investitsiyalarning eng katta manbalaridan biri hisoblanadi. Ikkinchidan, sug'urta zamonaviy iqtisodiyotda murakkab va o'sish tendensiyasiga ega bo'lgan risklarni boshqarishning asosiy shakllaridan biridir. Bundan tashqari, sug'urtalangan shaxsning mulkiy manfaatlarini himoya qilishni ta'minlash doimiy ravishda takror ishlab chiqarish jarayonini yuzaga keltiradi, bu esa iqtisodiy va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.*

Kalit so'zlar: *xalqaro sug'urta, sug'urta turi, mukofoti, faoliyati, sug'urta badali, franshiza, qayta sug'urta, broker, sug'urta agenti, sug'urta bozorini rivojlantirish agentligi.*

Bozor iqtisodiyoti sharoitida davlat sug'urta tizimini rivojlantirish uchun butun imkoniyatlarni ishga solidi, sug'urta tizimining rivojlanishiga yordam beradigan huquqiy asoslarini yaratadi, sug'urta kompaniyalarini tashkil etish uchun moliyaviy manbalarni qidirib topishga, ushbu kompaniyalarni litsenziyalash bilan bog'liq ishlarni amalga oshirishga ko'maklashadi. Insonning faoliyatiga uni o'rab turgan muhitning xo'jalik tizimi, ijtimoiy-iqtisodiy holati, jamiyatning rivojlanganlik darajasi, jamiyat a'zolarining madaniy-ma'rifiy tarbiyasi, hamda ularning moddiy jihatdan qay darajada ta'minlanganligi kabi omillar ta'sir ko'rsatadi. Sug'urta tizimini rivojlantirish muhim ijtimoiy muammolarni yechishga xizmat qiladi. Sug'urta inson hayoti, ishlab chiqarish, ijtimoiy faoliyatning hamma sohalarini qamrab olib, shu bilan mamlakat iqtisodiyotida alohida o'rin egallab bormoqda. Sug'urta tizimini tartibga solish maqsadida O'zbekiston Respublikasining "Sug'urta faoliyati to'g'risida"1gi qonuni qabul qilingan. Ushbu qonunning 3-moddasiga muvofiq "Sug'urta—muayyan voqea (hodisa) yuz berganda yetkazilgan zararning o'rnini qoplash, tovonlar va boshqa to'lovlar to'lash uchun maqsadli pul jamg'armalarini tashkil etish hamda ulardan

foydalanish bilan bog'liq bo'lgan, jismoniy va yuridik shaxslarning manfaatlarini himoya qilishga doir munosabatlar" majmui tushuniladi. Olib borilayotgan islohotlar samarasini yanada oshirish, davlat va jamiyatning har tomonlama va jadal rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratish, mamlakatimizni modernizatsiya qilish hamda hayotning barcha sohalarini liberallashtirish bo'yicha ustuvor yo'nalishlarni amalga oshirish maqsadida "Harakatlar strategiyasidan -Taraqqiyot strategiyasi sari" tamoyiliga asosan ishlab chiqilgan quyidagi yettita ustuvor yo'nalishdan iborat "2022 -2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi"3ishlab chiqildi. Taraqqiyot strategiyasida 2022-yil va keyingi yillarda iqtisodiyot sohasida amalga oshirish zarur bo'lgan dasturiy va maqsadli vazifalarga bag'ishlanib, maqsadlarning uchinchi yirik guruhi "Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash" deb nomlandi. Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish strategiyasining puxta ishlab chiqilganligi, iqtisodiy islohotlar maqsadi va vazifalarini belgilab beradi.Belgilangan vazifalarni amalga oshirishda sug'urta sektoriningrolini oshirish, iqtisodiyotning real sektori, tashqi va ichki investitsiyalar, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni sug'urta yo'li bilan himoyalashning xalqaro tajribasini o'rganish va muhokama qilish, fuqarolarga ko'rsatiladigan sug'urta xizmatlarinirivojlantirish va aholining sug'urta madaniyatini oshirish, sug'urta bozorini tartibga solishning prudensial normalarini takomillashtirish hamda sug'urta faoliyatini raqamlashtirish va axborot xavfsizligini ta'minlash borasida bir qancha maqsadlar kiritilgan.Bugungi kunda O'zbekiston iqtisodiyotini jahon iqtisodiyotiga tobora integratsiyalashuvi, global xavf-xatarlarning oshib borishi, xalqaro sug'urta hamjamiyati, sohaning ekspertlari va tahlilchilari oldiga hal etilishi dolzarb ahamiyatga ega bo'lgan qator vazifalarni ilgari surayotganligi xorijlik mutaxassislar tomonidan alohida tilga olinmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Sug'urta bozori rivojlanishining nazariy va amaliy jihatlarini xorijlik iqtisodchi olimlar A.Aleksandrov, A.Arxirov, Yu.Axvlediani, V.Belix, I.Balabanov, S.Beryozina, A.Vagner, F.German, B.Gomellya, E.Krosita5lar tomonidan tadqiq etilgan.Mamlakatimizda sug'urta faoliyati va sug'urta bozori rivojlanishining yo'nalishlari iqtisodchi olimlar M.Asqarova, G.Axunova, H.Boyev, T.Boymurotov, O.Jo'rayev, Sh.Imomov, M.Mirsodiqov, A.Nurullayev, Y.Tursunov, M.Xodjayeva, A.Shermuhamedov, X.Shennayev, R.Husanov, A.Yadgarovlar6ning ilmiy ishlarida tahlil qilingan. Sug'urta munosabatlarini rivojlantirish zamonaviy iqtisodiy tizimlar faoliyatini olib borishda strategik muhim vazifa hisoblanadi. Barqaror sug'urta tizimi milliy iqtisodiyotning rivojlanishini rag'batlantiradi.Sug'urta tizimini nazariy jihatdan tadqiq etishda sug'urta va sug'urta faoliyatiga alohida e'tibor qaratish maqsadga muvofiq. Ma'lumki sug'urta jismoniy va yuridik shaxslarning mulkiy manffatlarini himoya qiluvchi samarali vosita sifatida insoniyat taraqqiyotining barcha bosqichlarida mavjud bo'lgan.Sug'urta moliyaning integratsiyalashgan shakllaridan hisoblanadi. Dunyoning yirik sug'urta kompaniyalari, birgalikda sug'urtalash va qayta sug'urtalash operatsiyalarini amalga oshirish uchun birlashadilar. Ko'pgina mamlakatlarda xorijiy sug'urta kompaniyalarini milliy bozorlarga kirishiga ruxsat

etilgan. Masalan, 1992 yildagi Maastrixt shartnomasiga asosan, Yevropa mamlakatlarida xorijiy kapitalni cheklash bo'yicha barcha to'siqlar olib tashlandi va Yevropada yagona sug'urta bozorini shakllantirishga qaratilgan tadbirlar boshlandi. Shunday bo'lsada, milliy sug'urta bozorlari o'ziga xos xususiyatlarni saqlab qolmoqda. Bu xususiyatlar birinchidan, sug'urta sohasining tarkibi va taklif etilgan sug'urta himoyasining turlariga taalluqlidir.

Sug'urta bozorini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini uning makro va mikro darajadagi iqtisodiy munosabatlarning o'zaro bog'liq kesimlarida ko'rib chiqiladigan boshqaruv jihatlarini takomillashtirmasdan turib amalga oshirib bo'lmaydi. Muallif tomonidan olib borilgan tadqiqot quyidagi xulosalar va tavsiyalarni shakllantirish imkonini berdi. Sug'urtaga nisbatan tizimli yondashuv, bir tomondan iqtisodiy munosabatlar subyektlarining mol-mulkini himoya qilish manfaatlari, fuqarolar shaxsiy sohasining o'ziga xos xususiyatlari, alohida ijtimoiy tuzilmalarning faoliyatning ehtimoliy qaltisliklaridan shuningdek ijtimoiy maqomning o'zgarishi munosabati bilan daromadlarni yo'qotish qaltislik himoya qilish manfaatlari bilan, ikkinchi tomondan esa, tarmoq siyosati va sug'urtalovchilarning tanlangan strategic yo'llari bilan belgilanadigan sug'urta kompaniyalari xo'jalik yuritishning tashqi va ichki shartlari bilan belgilanadigan qator muhim xususiyatlarini aniqlab berdi. Sug'urtalovchi nuqtai nazaridan sug'urta-bu biznes sohasi, davlat nuqtai nazaridan esa-bu aholini ijtimoiy himoya qilish hamda davlat vazifalarining amalga oshirilishi va davlat mulkining faoliyat ko'rsatishi bilan bog'liq turli xildagi qaltisliklar yuzaga kelishi ehtimolidan himoya qilish vositasi hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 23 noyabrdagi "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi qonuni. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 24.11.2021-y., 03/21/730/1089-son

2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28 yanvardagi "2022 — 2026-yillargamo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasito'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi,; 10.02.2023-y., 06/23/21/0085-son

3.Yadgarov A.A. Bozor iqtisodiyoti sharoitida sug'urta tizimi. –Toshkent. Yangi asravlodi,-2005

4.Shermuhammedov A., Oxunova G., Jo'rayev O. Xalqaro transport sug'urtasi.- T.:TDIU,2000

5.Shennayev X. Sug'urta bozori nima?// O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi.- Toshkent 1998

6.Jumaniyazov, I. T. (2021). The Progressive Foreign Experiments in the Activity of Sovereign Wealth Funds. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 109-116.

7.Jumaniyozov, I. (2018). Impact of Development Finance Institutions on Economic Growth: Implications for Reconstruction and Development Fund of Uzbekistan. International Journal of Management Science and Business Administration, 4(2), 84-88.

8.Jumaniyozov, I. (2020). ISSUES OF ENSURING THE TRANSPARENCY OF SOVEREIGN WEALTH FUNDS. International Finance and Accounting, 2020(5), 1.

9.Jumaniyazov, I. (2020). FOREIGN EXPERIENCE IN THE ACTIVITIES OF SOVEREIGN FUNDS. International Finance and Accounting, 2020(2), 1.

10.Jumaniyazov, I. T. (2021). Transparency Is A Key Indicator Of The Activity Of Sovereign Wealth Funds. The American Journal of Management and Economics Innovations, 3(05), 30-37.

11.<https://imda.uz>

12.<https://www.insuranceeurope.eu/publications/2674/european-insurance-preliminary-figures-2021/>